

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
ДРУГИЙ СЕНАТ

**у справі за конституційною скаргою Генієвського Євгена Анатолійовича
щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу другого
частини першої статті 616 Кримінального процесуального кодексу України**

Київ

Справа № 3-125/2025(244/25)

15 липня 2026 року

№ 7-р(II)/2026

Другий сенат Конституційного Суду України у такому складі:

Юровська Галина Валентинівна – головуючий,
Водянніков Олександр Юрійович,
Городовенко Віктор Валентинович – доповідач,
Лемак Василь Васильович,
Первомайський Олег Олексійович,
Різник Сергій Васильович,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційною скаргою
Генієвського Євгена Анатолійовича щодо відповідності Конституції України
(конституційності) абзацу другого частини першої статті 616 Кримінального
процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Городовенка В.В. та дослідивши матеріали
справи, зокрема позиції, що їх висловили: Президент України Зеленський В.О.,
Голова Верховної Ради України Стефанчук Р.О., Голова Верховного Суду
Кравченко С.І., виконувач обов'язків керівника Спеціалізованої прокуратури у
сфері оборони Перетятко С.А., науковці: Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого – кандидат юридичних наук, доцент
Мохончук Б.С.; Національного університету „Одеська юридична академія“ –
доктор юридичних наук, професор Торбас О.О., кандидат юридичних наук,

доцент Завтур В.А.; Львівського державного університету внутрішніх справ – доктор юридичних наук, доцент Навроцька В.В.; Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України – кандидат юридичних наук, доцент Нікітенко В.М.,

Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Генієвський Євген Анатолійович звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не відповідає частинам другій, третій статті 8, частині другій статті 22, частинам першій, другій статті 55, частині першій, пунктам 1, 3 частини другої статті 129 Конституції України (є неконституційним), абзац другий частини першої статті 616 Кримінального процесуального кодексу України (далі – Кодекс).

Абзацом першим частини першої статті 616 Кодексу передбачено, що „у разі введення воєнного стану, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України підозрюваний, обвинувачений, який під час досудового розслідування або судового розгляду тримається під вартою, крім тих, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів проти основ національної безпеки України, умисного вбивства двох або більше осіб або вчиненого з особливою жорстокістю, або поєднаного із зґвалтуванням або сексуальним насильством, або особливо тяжких корупційних кримінальних правопорушень чи у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених статтями 152–156¹, 258–258⁶, частиною четвертою статті 286¹, статтею 348 Кримінального кодексу України, а також підозрюваний, обвинувачений, який згідно з підпунктом 1 пункту 3 примітки до статті 368 Кримінального кодексу України на момент вчинення кримінального правопорушення займав особливо відповідальне становище, має право звернутися до прокурора з клопотанням про ініціювання перед слідчим суддею або судом питання про скасування цього

запобіжного заходу для продовження та/або проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та/або військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу“.

Відповідно до абзацу другого частини першої статті 616 Кодексу „за результатами розгляду клопотання, передбаченого абзацом першим цієї частини, прокурор має право звернутися до слідчого судді або суду, який розглядає кримінальне провадження, з клопотанням про скасування цій особі запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для продовження та/або проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та/або військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу“.

1.1. Зі змісту конституційної скарги та долучених до неї матеріалів убачається таке.

На розгляді Херсонського міського суду Херсонської області перебуває кримінальне провадження стосовно Генієвського Є.А., якого обвинувачено у вчиненні в умовах воєнного стану під час проходження військової служби кримінального правопорушення, визначеного частиною першою статті 115 Кримінального кодексу України. Генієвському Є.А. обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Генієвський Є.А. звернувся в порядку статті 616 Кодексу до Херсонської спеціалізованої прокуратури у сфері оборони Південного регіону з клопотанням про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та направлення його для подальшого проходження військової служби за призовом під час мобілізації, проте йому було відмовлено в задоволенні клопотання у зв'язку з існуванням ризиків, передбачених статтею 177 Кодексу.

З аналогічними за змістом клопотаннями Генієвський Є.А. 13 січня 2025 року та 7 березня 2025 року звернувся до Херсонського міського суду Херсонської області, а також 5 березня 2025 року до цього самого суду зі скаргою

на „дій/бездіяльність органів прокуратури <...> яка фактично є зверненням і в якому він просить зобов'язати прокурора Херсонської спеціалізованої прокуратури у сфері оборони Південного регіону підтримати в суді його клопотання <...> щодо скасування запобіжного заходу у виді тримання під вартою для продовження військової служби“.

Херсонський міський суд Херсонської області ухвалою від 18 березня 2025 року відмовив Генієвському Є.А. в задоволенні клопотань від 13 січня 2025 року, від 7 березня 2025 року та скарги від 5 березня 2025 року.

У конституційній скарзі Генієвський Є.А. зазначає, що звернувся до Херсонського апеляційного суду з апеляційною скаргою на ухвалу Херсонського міського суду Херсонської області від 18 березня 2025 року.

Херсонський апеляційний суд ухвалою від 13 травня 2025 року апеляційну скаргу Генієвського Є.А. залишив без задоволення, а ухвалу Херсонського міського суду Херсонської області від 18 березня 2025 року – без змін. Херсонський апеляційний суд, зокрема, зазначив, що з вимог статті 616 Кодексу вбачається, що „підозрюваний (обвинувачений) має право звернутися з відповідним клопотанням не до суду, а до прокурора з метою звернення саме останнього з таким клопотання до суду, зважаючи на що, судом і не було предметом розгляду відповідне клопотання обвинуваченого“.

1.2. Генієвський Є.А. твердить, що оспорюваний припис Кодексу „порушує конституційні права обвинуваченого на звернення до суду, ст. 8 КУ, оскарження дій/бездіяльності посадових осіб органів прокуратури в суді, що зазначено в ст. 55 КУ, основні засади судочинства, зокрема, рівність усіх учасників судового процесу та змагальність сторін, які задекларовані в ст. 129 КУ“.

На думку автора клопотання, „відмова в підтримці клопотання обвинуваченого в суді порушує обов'язок, ст. 65 КУ, і право, ст. 43-1 КУ, громадянина на захист Вітчизни від ворожої агресії, а також ст. 22 КУ, де зазначено, що конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані“.

1.3. На запит судді-доповідача Президент України зауважив, що „визначені абзацом другим частини першої статті 616 Кодексу повноваження саме прокурора <...> не суперечить жодним вимогам Конституції України“; „законодавець <...> має право <...> уповноважувати відповідний орган чи посадову особу розглядати клопотання на первинному рівні“; „таке правове врегулювання не замінює функцію судового контролю, а передбачає лише своєрідний механізм попередньої процесуальної фільтрації, необхідної для забезпечення ефективності розслідування та судового провадження“.

Президент України вважає, що „оспорюване положення <...> Кодексу не звужує зміст та обсяг права підозрюваного, обвинуваченого на судовий захист і не порушує рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, а визначає процесуальний механізм (виняткову процедуру) скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для продовження та/або проходження військової служби, де прокурор виступає як ініціатор розгляду відповідного питання перед судом, що узгоджується з вимогами Конституції України. За наслідками розгляду питання про можливість скасування запобіжного заходу у порядку статті 616 Кодексу рішення ухвалюється судом, що гарантує дотримання верховенства права під час кримінального провадження“.

1.4. Голова Верховної Ради України у відповіді на запит судді-доповідача наголосив на правомірності мети запровадженого оспорюваним приписом Кодексу юридичного регулювання та зазначив, зокрема, що „необхідність і пропорційність обмежень у контексті реалізації легітимної мети обумовлені надзвичайною суспільною небезпекою, коли в умовах повномасштабної збройної агресії, воєнного стану та актуальної суспільної потреби в обороноздатності допускається пріоритет суспільних інтересів над індивідуальними правами, якщо втручання обґрунтовано та не нівелює сутність процесуальних прав особи“.

Підсумовуючи, Голова Верховної Ради України зазначив, що „такий підхід законодавця <...> не порушує баланс між необхідністю забезпечення фундаментальних прав громадян України та конституційно значимих цінностей суспільства і держави за умови дотримання процесуальних гарантій кримінального процесу“.

1.5. Голова Верховного Суду у своїй відповіді вказав, що „абзац другий частини першої статті 616 КПК не суперечить конституційним гарантіям права на свободу та особисту недоторканність. Він не скасовує обов’язку дотримання загального порядку застосування та перегляду запобіжного заходу <...> не надає органам прокуратури необмежених повноважень, а лише запроваджує додатковий механізм, спрямований на врахування оборонних потреб держави в умовах воєнного стану“; „цей механізм є виключенням, продиктованим особливими умовами, та не позбавляє підозрюваного або обвинуваченого процесуальних гарантій“; „відсутність у підозрюваного або обвинуваченого права безпосередньо звертатися до суду саме з клопотанням про скасування запобіжного заходу для проходження військової служби не порушує принципу рівності сторін, оскільки процесуальні права сторін залишаються збалансованими відповідно до статусу в кримінальному провадженні, та не суперечить принципу змагальності, адже судові вирішення питання щодо скасування запобіжного заходу відбувається за участю сторін, із можливістю підозрюваного висловити позицію, надати аргументи, докази та заперечення“; „установлена процедура не позбавляє підозрюваного чи обвинуваченого права на судовий захист, а лише визначає належний процесуальний порядок реалізації цього права через прокурора“.

1.6. У відповіді Офісу Генерального прокурора наголошено, що „скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для проходження військової служби не є конституційною гарантією, адже таке право надано підозрюваному, обвинуваченому в рамках кримінального провадження в порядку та спосіб,

визначені КПК України“; „підозрюваному, обвинуваченому доступ до правосуддя забезпечується, оскільки питання про скасування запобіжного заходу вирішується слідчим суддею, судом“; „оспорюваний припис повністю узгоджується з конституційними засадами діяльності прокуратури, визначеними ст. 131¹ Конституції України“; „оспорюваний припис прямо не врегульовує обсяг та зміст права на захист <...> проте він у жоден спосіб не обмежує це право“.

Крім того, зазначено, що „вимога абзацу 2 частини 1 статті 616 КПК України узгоджується з конституційними засадами діяльності прокуратури та не обмежує гарантовані Конституцією України права особи на свободу, особисту недоторканність і судовий захист, оскільки передбачає процесуальний механізм реалізації повноважень прокурора в межах функцій, покладених на нього законом“.

2. Розв’язуючи порушені в конституційній скарзі питання, Конституційний Суд України виходить із такого.

У Конституції України визначено, що Україна є, зокрема, демократична, правова держава (стаття 1); людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави (стаття 3); в Україні визнається й діє принцип верховенства права; закони та інші нормативні акти ухвалюються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частини перша, друга статті 8).

Згідно з Конституцією України кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність; ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом; кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання (частини перша, друга, п’ята статті 29); права і свободи людини і громадянина захищає суд; кожному гарантується право на

оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частини перша, друга статті 55); підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист (частина друга статті 63); конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України; в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень; не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені, зокрема, статтями 29, 55, 63 Конституції України (стаття 64); суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права; основними засадами судочинства є, зокрема, рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, забезпечення обвинуваченому права на захист (частина перша, пункти 1, 3, 5 частини другої статті 129).

3. Конституційний Суд України наголошує, що право на свободу та особисту недоторканність є фундаментальною конституційною цінністю, природним правом людини й невіддільним складником її гідності та автономії; зміст цього права взаємопов'язаний із пріоритетом людської гідності, принципом верховенства права (правовладдя).

Конституційний Суд України зазначав, що „конституційне право на свободу та особисту недоторканність є одним із засадничих прав, невіддільним однаково для кожного, особливо цінним для кожної людини і суспільства загалом, яке потребує посилених гарантій захисту для унеможливлення свавільного позбавлення свободи людини. Тому держава зобов'язана запроваджувати юридичне унормування, яке убезпечить людину від свавільного позбавлення свободи та відповідатиме конституційним нормам і принципам“ [абзац п'ятий підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 19 червня 2024 року № 7-р(П)/2024], а також указував, що, „зважаючи на положення частини другої статті 29 Конституції України <...> арешт чи тримання під вартою має

здійснюватися виключно на підставі належним чином вмотивованого рішення суду <...> підстави та порядок застосування цих запобіжних заходів <...> повинні відповідати конституційним гарантіям справедливої судової процедури та принципу верховенства права“ (абзац восьмий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 23 листопада 2017 року № 1-р/2017).

Отже, право на свободу та особисту недоторканність закріплене статтею 29 Основного Закону України і гарантоване через систему конституційних засобів, серед яких судовий контроль за арештом і триманням під вартою, забезпечення реалізації права на захист та правничу допомогу захисника й ефективного судового оскарження арешту чи тримання під вартою.

Конституційний Суд України також висновує, що зі змісту конституційних гарантій особистої свободи, закріплених у статті 29 Конституції України, у взаємозв'язку з приписами статті 55, частини другої статті 63, частини другої статті 129 Основного Закону України впливає право особи, до якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, ініціювати новий судовий розгляд питання про його зміну чи скасування, зокрема в разі зміни будь-яких умов чи обставин, що можуть уплинути на результат нового вирішення цього питання.

4. Розв'язуючи питання про конституційність абзацу другого частини першої статті 616 Кодексу, Конституційний Суд України виходить із такого.

4.1. За приписами Кодексу запобіжними заходами є: особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт, тримання під вартою; тимчасовим запобіжним заходом є затримання особи, яке застосовується з підстав та в порядку, визначеному Кодексом (частини перша, друга статті 176).

Метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам: переховуватися від органів досудового

розслідування та/або суду; знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином; вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується (частина перша статті 177 Кодексу).

Згідно з частиною другою статті 177 Кодексу підставою для застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті; слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених Кодексом.

Запобіжні заходи застосовуються: під час досудового розслідування та до початку підготовчого судового засідання – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим із прокурором, або за клопотанням прокурора, а під час судового провадження – судом за клопотанням прокурора (частина четверта статті 176 Кодексу).

Отже, ініціювання застосування запобіжних заходів законодавець відніс до процесуальної компетенції сторони обвинувачення. Таке ініціювання здійснюється у спосіб подання відповідного клопотання слідчим, погодженого з прокурором, або безпосередньо прокурором. Подання такого клопотання є самостійною процесуальною дією сторони обвинувачення, яка не потребує надання попередньої згоди підозрюваним, обвинуваченим або їх захисником та не перебуває у сфері їх процесуального контролю. Аналогічний підхід закріплено й щодо подання клопотань про продовження строку дії запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою та домашнього арешту (статті 181, 183 Кодексу) відповідно до статті 199 Кодексу.

4.2. За статтею 203 Кодексу ухвала про застосування запобіжного заходу припиняє свою дію після закінчення строку дії ухвали про обрання запобіжного заходу, ухвалення виправдувального вироку чи закриття кримінального провадження або винесення ухвали про скасування запобіжного заходу в порядку, передбаченому Кодексом.

Запобіжний захід може скасувати слідчий суддя, суд за клопотанням прокурора у випадках і в порядку, передбачених Кодексом (частина сьома статті 176 Кодексу). У Кодексі окремо закріплено можливість звернення прокурора з відповідними клопотаннями: у статті 201¹ (у зв'язку з ухваленням уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного, обвинуваченого для обміну як військовополоненого) та статті 616 (для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та/або військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу).

Згідно з Кодексом прокурор, слідчий за погодженням із прокурором має право звернутися до слідчого судді, суду із клопотанням про зміну запобіжного заходу, зокрема про скасування, зміну або покладення додаткових обов'язків, передбачених частиною п'ятою статті 194 Кодексу, чи про зміну способу їх виконання (частина перша статті 200); аналогічним правом наділені підозрюваний, обвинувачений, до якого застосовано запобіжний захід, його захисник (частина перша статті 201).

Отже, законодавець вибудував модель юридичного регулювання застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, за якої ініціювання застосування та продовження такого запобіжного заходу здійснюється слідчим суддею чи судом і пов'язане з незалежною від сторони захисту процесуальною активністю сторони обвинувачення; натомість заміну слідчим суддею чи судом запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою може (за загальним правилом) самотійно ініціювати сторона обвинувачення та сторона захисту. Однак у випадку, передбаченому, зокрема, абзацом другим частини першої статті 616 Кодексу у взаємозв'язку з

абзацом першим частини першої цієї статті Кодексу, ініціативи сторони захисту для розгляду відповідного питання слідчим суддею чи судом недостатньо, а потрібна активна участь сторони обвинувачення.

4.3. Здійснивши аналіз абзацу другого частини першої статті 616 Кодексу у взаємозв'язку з абзацом першим частини першої цієї статті Кодексу, іншими його приписами, Конституційний Суд України констатує, що оспорюваний припис Кодексу є складовим елементом механізму юридичного регулювання порядку скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для продовження та/або проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та/або військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу (далі – продовження та/або проходження військової служби).

Абзац другий частини першої статті 616 Кодексу у взаємозв'язку з абзацом першим частини першої цієї статті Кодексу закріплює механізм скасування запобіжного заходу, згідно з яким абзац перший частини першої статті 616 Кодексу наділяє підозрюваного, обвинуваченого правом ініціювати перед прокурором питання про звернення останнього з відповідним клопотанням до суду, а абзац другий частини першої цієї статті Кодексу наділяє відповідною ініціативною компетенцією перед слідчим суддею або судом лише прокурора, який належить до сторони обвинувачення; така ініціатива закріплена в Кодексі як дискреція прокурора, виражена словами „прокурор має право звернутися до слідчого судді або суду“.

Абзаци третій, четвертий, п'ятий частини першої статті 616 Кодексу визначають вимоги до змісту відповідного клопотання прокурора, а абзац перший частини другої цієї статті Кодексу передбачає, що розглядає вказане клопотання прокурора слідчий суддя або суд, який розглядає кримінальне провадження; за наявності достатніх підстав слідчий суддя або суд має право скасувати підозрюваному, обвинуваченому запобіжний захід у вигляді тримання під вартою для продовження та/або проходження військової служби.

Абзац другий частини другої, частина третя статті 616 Кодексу регламентують порядок реалізації та контролю за реалізацією ухвали слідчого судді або суду про скасування запобіжного заходу для продовження та/або проходження військової служби.

4.4. Конституційний Суд України зазначає, що триваюча широкомасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України зумовила об'єктивну потребу у відповідних змінах національного правового регулювання, зокрема у сфері кримінального процесу, у спосіб запровадження нових юридичних інститутів і процесуальних механізмів, не притаманних ні національному правопорядку, ні усталеним міжнародним стандартам, які формувалися в мирний час.

Такі зміни мають визначені Конституцією України межі. Законодавець не має права змінювати конституційно визначений порядок застосування заходів кримінального процесуального примусу, роль суду в ньому та функціональне розмежування процесуальних повноважень його учасників у спосіб, що призводить до спотворення їх конституційної сутності, навіть в умовах збройної агресії.

Запровадження спеціальних процесуальних механізмів у сфері кримінального провадження, зумовлених об'єктивними потребами держави, зокрема пов'язаними із забезпеченням її обороноздатності, не допускається, якщо воно призводить до формування механізмів здійснення завдань кримінального процесу, що виходять за межі конституційної моделі правосуддя або нівелюють конституційні гарантії прав людини та принцип верховенства права (правовладдя).

4.5. Конституційний Суд України констатує, що хоча встановлене статтею 616 Кодексу скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для продовження та/або проходження військової служби й пов'язане із зобов'язаннями підозрюваного, обвинуваченого щодо майбутньої поведінки, а саме проходження ним військової служби, яке об'єктивно передбачає встановлення визначених законом обмежень прав і свобод, це не змінює

процесуально-правової природи такого скасування. Його ключові процесуальні наслідки визначаються загальними умовами скасування цього запобіжного заходу, що призводить до припинення втручання у право особи на свободу та особисту недоторканність у розумінні статті 29 Конституції України через тримання її під вартою; натомість проходження військової служби після скасування такого запобіжного заходу є виконанням особою свого конституційного обов'язку, передбаченого статтею 65 Конституції України.

Наведене зумовлює потребу в оцінюванні механізму скасування запобіжного заходу, передбаченого абзацом другим частини першої статті 616 Кодексу у взаємозв'язку з абзацом першим частини першої цієї статті Кодексу, з погляду збереження реального доступу підозрюваного, обвинуваченого до суду задля розгляду питання щодо такого скасування.

5. Розглядаючи цю справу, Конституційний Суд України зазначає, що конституційний статус судді характеризується, серед іншого, виключною функцією здійснення правосуддя, зокрема остаточного вирішення спору про право між сторонами та про винуватість особи (статті 55, 62, 124, 127 Конституції України), а також низки інших питань, зокрема питання про обмеження права на свободу та особисту недоторканність (стаття 29 Конституції України); натомість прокурор у змагальному кримінальному провадженні є тим його учасником, який реалізує функцію обвинувачення (пункт 1 частини першої статті 131¹ Конституції України, пункт 19 частини першої статті 3 Кодексу).

Конституційний Суд України в Рішенні від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024 вказував, що конституційна роль судів системи судоустрою України, гарантована приписами статті 29 Конституції України, зумовлена тим, що жоден інший орган державної влади не наділений повноваженнями щодо перевірки обґрунтованості втручання у право особи на свободу та особисту недоторканність і не володіє відповідними гарантіями неупередженості та незалежності, визначеними статтями 124, 125, 126 Основного Закону України (абзац перший підпункту 6.1 пункту 6 мотивувальної частини).

Отже, у конституційному правопорядку України суд є єдиним органом, уповноваженим здійснювати контроль за законністю втручання у право особи на свободу та особисту недоторканність. Будь-які інші форми контролю не можна розглядати як еквівалент судового контролю в розумінні статті 29 Конституції України.

Такий підхід узгоджується зі змістом пункту 4 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція) та практикою його застосування Європейським судом з прав людини, із якої випливає, що, на відміну від пункту 3 статті 5 Конвенції, він прямо вимагає, щоб законність позбавлення свободи перевіряв саме суд, а не будь-який інший орган чи посадова особа, незалежно від їхнього статусу або процесуальних повноважень.

Європейський суд з прав людини послідовно розмежовує гарантії, передбачені пунктами 3 і 4 статті 5 Конвенції. Якщо пункт 3 статті 5 Конвенції стосується негайного первинного контролю за позбавленням особи особистої свободи та допускає здійснення такого позбавлення не лише суддею, а й іншою посадовою особою, яка здійснює судову владу та відповідає вимогам незалежності й безсторонності [рішення у справі *Niedbala v. Poland* від 4 липня 2000 року (заява № 27915/95), §§ 48–56], то пункт 4 статті 5 Конвенції закріплює право кожної позбавленої свободи особи саме на судовий перегляд законності її тримання під вартою.

Зокрема, у рішенні у справі *Porovuch v. Ukraine / Попович проти України* від 22 квітня 2021 року (заява № 44704/11) Європейський суд з прав людини зазначав, що „мета пункту 4 статті 5 Конвенції полягає у забезпеченні прав осіб, яких затримано та взято під варту, на судовий нагляд щодо законності застосованого до них заходу. Під час тримання особи під вартою їй має бути доступний засіб юридичного захисту, щоб вона могла домогтися невідкладного судового перегляду законності тримання під вартою, здатного привести, якщо це доречно, до її звільнення. Наявність засобу юридичного захисту, якого

вимагає пункт 4 статті 5 Конвенції, має бути достатньо визначеною не лише в теорії, а й на практиці, інакше такому засобу бракуватиме доступності та ефективності, потрібних для цілей цього положення. Доступність засобу юридичного захисту означає, що органи влади повинні створити такі умови, які забезпечують заявникам реальну можливість скористатися цим засобом“ (§ 51).

З огляду на зазначене Конституційний Суд України наголошує, що приписи статей 29, 55, частин першої, другої, третьої статті 124, частини першої статті 127 Конституції України, зокрема в аспекті пункту 4 статті 5 Конвенції та практики Європейського суду з прав людини щодо його застосування, у жодному разі не можна тлумачити як такі, що допускають заміну судового контролю за втручанням у право особи на свободу та особисту недоторканність контролем з боку прокурора чи іншої посадової особи навіть у разі запровадження спеціального механізму звільнення особи з-під варти. Це також унеможливорює покладення на органи чи посадових осіб, які не є судами та діють як сторони змагального кримінального провадження, повноважень, реалізація яких фактично зумовлює або блокує доступ підозрюваного, обвинуваченого до суду з питання, що стосується його свободи.

6. За змістом абзацу першого частини першої статті 616 Кодексу звернення особи, яку тримають під вартою, із клопотанням до прокурора про ініціювання перед слідчим суддею або судом питання про скасування запобіжного заходу для продовження та/або проходження військової служби є обов'язковим елементом механізму відповідного звільнення особи з-під варти.

Відмова прокурора підтримати клопотання підозрюваного, обвинуваченого у спосіб подання клопотання до слідчого судді, суду має наслідком те, що в разі звернення підозрюваного, обвинуваченого з таким клопотанням безпосередньо до слідчого судді, суду останні не розглядають такого клопотання по суті заявлених у ньому вимог, а підставою для відмови в його задоволенні визначають

неналежність суб'єкта звернення до слідчого судді, суду. Згідно з Кодексом така відмова прокурора не підлягає перегляду слідчим суддею, судом.

6.1. За змістом абзацу п'ятого частини першої статті 616 Кодексу клопотання прокурора має містити виклад обставин, які вказують на те, що відсутні ризики, передбачені частиною першою статті 177 Кодексу, а також ризик ухилення особи, стосовно якої пропонується скасувати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, від проходження військової служби. Тобто на прокурора як на сторону обвинувачення покладено обов'язок не лише ініціювати перед слідчим суддею, судом питання про скасування запобіжного заходу, а й обґрунтувати відсутність ризиків, що раніше зумовили його застосування, попри чинну ухвалу слідчого судді чи суду про тримання особи під вартою, у якій такі ризики підтверджені.

У цьому аспекті Конституційний Суд України *inter alia* звертає увагу на певну неузгодженість абзацу п'ятого частини першої статті 616 Кодексу з іншими приписами цієї статті Кодексу, яка встановлює цілісний механізм юридичного регулювання скасування запобіжного заходу для продовження та/або проходження військової служби. Згідно з вимогами Конституції України та Кодексу, зокрема щодо обмеження права особи на свободу та особисту недоторканність, відповідні ризики на час звернення прокурора до слідчого судді, суду з відповідним клопотанням мають існувати, інакше прокурор мав би звернутися до слідчого судді, суду з клопотанням про заміну (скасування) підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на загальних підставах, але не пов'язувати таке звернення з умовою продовження та/або проходження ним військової служби відповідно до статті 616 Кодексу. Конституційний Суд України зазначає, що в межах механізму, передбаченого статтею 616 Кодексу, слідчий суддя, суд фактично мають не встановлювати, чи є ризики (що означало б перегляд чинної ухвали про застосування запобіжного заходу), а оцінювати вплив на них обставин проходження особою військової служби у майбутньому в конкретній ситуації,

зокрема з'ясовувати, чи можуть такі обставини нейтралізувати ці ризики та/або забезпечити належний баланс між ними, інтересами правосуддя та завданнями кримінального провадження, визначеними у статті 2 Кодексу. Під час розгляду цього питання слідчий суддя, суд також повинні враховувати, що відповідно до статті 62 Конституції України, статті 17 Кодексу особу, яка має процесуальний статус підозрюваного, обвинуваченого, вважають невинуватою у вчиненні кримінальних правопорушень, доки її вина не буде доведена в законному порядку і встановлена обвинувальним вироком суду.

6.2. Конституційний Суд України виходить із того, що принцип верховенства права (правовладдя), закріплений у Конституції України, охоплює, зокрема, вимоги щодо незалежності судової влади, функціонального розмежування повноважень органів державної влади та недопустимості втручання цих органів у здійснення правосуддя.

У цьому контексті Конституційний Суд України бере до уваги позицію Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія), викладену у Спеціальному дослідженні „Мірило правовладдя“ (*Rule of Law Checklist*), ухвалену на її 106-му пленарному засіданні 11–12 березня 2016 року [CDL-AD(2016)007].

У зазначеному документі, узагальнюючи міркування, висловлені в пунктах 71–76 Доповіді про європейські стандарти щодо незалежності судової системи: частина II – служба обвинувачення (*Report on European Standards as regards the Independence of the Judicial System: Part II – the Prosecution Service*), ухваленої на 85-му пленарному засіданні 17–18 грудня 2010 року [CDL-AD(2010)040], Венеційська Комісія дійшла висновку, що „службі публічного обвинувачення має бути заборонено втручатись у судові справи поза межами її стандартної ролі в системі кримінальної юстиції <...> такі повноваження заперечують справу самого судівництва та загрожують його незалежності“ (пункт II.E. 1.a.84).

У Дослідженні „Осучаснене Мірило правовладдя“ (*The Updated Rule of Law Checklist*), що його Венеційська Комісія ухвалила на 145-му пленарному засіданні 12–13 грудня 2025 року [CDL-AD(2025)002], зазначений підхід не відтворено дослівно, однак він отримав подальший розвиток через системне закріплення відповідних елементів правовладдя.

Таке розуміння ролі прокуратури унеможливорює її трансформацію в наглядовий орган, який поза межами своїх конституційних функцій впливає на доступ до здійснення правосуддя щодо питань, ініційованих стороною захисту.

6.3. Конституційний Суд України вважає, що хоча процедура розгляду слідчим суддею, судом клопотання прокурора, поданого в порядку, визначеному абзацом другим частини першої статті 616 Кодексу, формально не змінюється, механізм звернення до суду саме прокурора, а не сторони захисту зумовлює зміну його процесуальної ролі. У такому випадку прокурор, підтримуючи перед судом клопотання, із яким він сам звернувся, фактично виступає не як сторона обвинувачення, а як суб'єкт, заінтересований у його задоволенні, що за процесуальною природою нетипово для сторони обвинувачення, а характерно для сторони захисту.

Оскільки залучення іншого прокурора для участі в розгляді такого клопотання закон не передбачає, це зумовлює потребу для слідчого судді, суду самостійно виявляти та оцінювати обставини, які можуть перешкоджати задоволенню клопотання. За таких умов суд фактично змушений виконувати функцію опонента сторони захисту, що призводить до зміщення процесуального балансу та в певному розумінні означає перебирання судом на себе функцій сторони обвинувачення.

6.4. Такий висновок підтверджує практика Європейського суду з прав людини, який виходить, зокрема, із того, що поняття справедливого судового розгляду охоплює, серед іншого, засадниче право на те, щоб кримінальне провадження мало змагальний характер (*criminal proceedings should be*

adversarial) [рішення у справі *Brandstetter v. Austria* від 28 серпня 1991 року (заяви №№ 11170/84, 12876/87, 13468/87), § 66].

„Існує тісний взаємозв'язок між різними гарантіями та процесуальними механізмами, визначеними статтею 6 Конвенції, та тим, як вони поєднуються, доповнюючи одне одного в контексті конкретної справи, задля забезпечення справедливості, що є засадничим принципом. Тому цілком імовірно, що відсутність органу обвинувачення і, як наслідок, його відсутність на судовому засіданні або під час апеляційного розгляду, може мати наслідки для того, як висуваються та відстоюються обвинувачення й докази, і навпаки“; „хоча суддя є остаточним арбітром здійснення провадження, зазвичай завданням державного органу у справі про кримінальне переслідування є висунення та обґрунтування кримінального обвинувачення для забезпечення змагальності з іншою стороною або сторонами“ [рішення Європейського суду з прав людини у справі *Karelin v. Russia* від 20 вересня 2016 року (заява № 926/08), § 59, § 77].

Стосовно пункту 1 статті 6 Конвенції у контексті пункту 3 статті 5 Конвенції Європейський суд з прав людини визнав сумніви щодо безсторонності суду об'єктивно обґрунтованими „у випадках розмивання меж функцій прокурора та судді“ [рішення у справі *Ozerov v. Russia* від 18 травня 2010 року (заява № 64962/01), § 50].

Отже, Конституційний Суд України доходить висновку, що наділення прокурора, який виконує функцію обвинувачення, процесуальними повноваженнями, реалізація яких узалежнює від волі прокурора можливість судового розгляду по суті клопотання підозрюваного, обвинуваченого про звільнення з-під варти для продовження та/або проходження військової служби, а також повноваженнями, властивими стороні захисту, не узгоджується з конституційним призначенням прокуратури, визначеним статтею 131¹ Конституції України, унаслідок чого також виникає ризик змішування процесуальних функцій сторін та суду, що, своєю чергою, може негативно впливати на дотримання таких основних засад судочинства, як змагальність сторін і рівність учасників судового процесу перед законом і судом, а також

ставити під сумнів неупередженість суду та впливати на реалізацію права особи на судовий захист.

7. Стаття 55 Конституції України гарантує кожному право на судовий захист прав і свобод людини і громадянина. У взаємозв'язку зі статтею 29 Конституції України це право означає, зокрема, безпосередній доступ особи до суду для оскарження будь-яких рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, що призводять або можуть призвести до подальшого позбавлення свободи. Це право охоплює й триваюче право підозрюваного, обвинуваченого, щодо якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, на перегляд обґрунтованості подальшого застосування такого запобіжного заходу.

Частина друга статті 63 Конституції України гарантує підозрюваному, обвинуваченому чи підсудному право на захист, яке у кримінальному провадженні охоплює активну процесуальну можливість особи відстоювати свої права і свободи всіма не забороненими законом засобами, включно з ініціюванням судового контролю за триманням під вартою. Це право за змістом статей 29, 55 Конституції України пов'язане, зокрема, із правом на свободу та правом на судовий захист і не може бути зведене до формального представництва інтересів особи іншими суб'єктами кримінального процесу.

Зазначені конституційні гарантії в судочинстві реалізуються з дотриманням його засад, зокрема визначених пунктами 1, 3, 5 частини другої статті 129 Конституції України, а саме: рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів й у доведенні перед судом їх переконливості, а також забезпечення обвинуваченому права на захист. Ці засади мають безпосередній вплив на зміст і обсяг права на судовий захист, зокрема в аспекті судового контролю за позбавленням свободи.

Конституційний Суд України зазначав, що „засада рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом забезпечує гарантії доступності правосуддя та реалізації права на судовий захист, закріпленого в частині першій

статті 55 Конституції України <...> рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом передбачає єдиний правовий режим, який забезпечує реалізацію їхніх процесуальних прав“ (абзац перший підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2012); „зادля додержання вимог Конституції України приписи процесуального закону мають забезпечити рівні юридичні можливості процесуального характеру для всіх учасників судового процесу, а у разі встановлення приписами права процесуальних відмінностей застосовані в процесуальному законі юридичні засоби мають бути спрямованими на досягнення правомірної мети, ґрунтуватись на конституційних принципах правовладдя (верховенства права), юридичної рівності та домірності“; „право на судовий захист, гарантоване статтею 55 Конституції України, та всі складники цього права, зокрема ті, що забезпечують доступ до суду та визначають обсяг і зміст процесуальних прав учасників процесуальних відносин, мають бути практичними та ефективними, а не теоретичними й ілюзорними“ [абзац третій підпункту 5.2, абзац другий підпункту 5.5 пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 22 листопада 2023 року № 10-р(П)/2023].

В аспекті розгляду цієї справи Конституційний Суд України також висновує, що основні засади судочинства, визначені частиною другою статті 129 Конституції України, хоча формально й спрямовані на здійснення судом правосуддя, за своїм змістом і призначенням не обмежені стадією безпосереднього судового розгляду справи. Ці засади мають нормативний вплив на формування законодавцем процесуальних механізмів доступу до суду, а законодавче регулювання не може встановлювати таких процедурних умов, які унеможливають або істотно ускладнюють реалізацію зазначених основних засад судочинства через обмеження доступу особи до суду. Отже, визначаючи порядок ініціювання судового контролю, законодавець зобов'язаний забезпечити, щоб відповідні процесуальні умови не нівелювали змісту основних засад судочинства та не перешкоджали їх повноцінній реалізації як під час здійснення правосуддя, так і на етапі звернення до суду.

У конституційно-правовому контексті стаття 55 Конституції України, яка закріплює право на судовий захист, має системоутворювальне значення, оскільки забезпечує процесуальний механізм реалізації та захисту інших прав і свобод особи, зокрема права на свободу та особисту недоторканність, права підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного на захист. Саме в межах реалізації права на судовий захист реалізуються й визначені Конституцією України основні засади судочинства, а будь-яке позбавлення особи доступу до суду призводить до нівелювання можливості реалізації цих засад.

Отже, Конституційний Суд України зазначає, що встановлений в абзаці другому частини першої статті 616 Кодексу у взаємозв'язку з абзацом першим цієї частини статті 616 Кодексу процесуальний механізм, за яким можливість судового розгляду питання про скасування підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для продовження та/або проходження військової служби поставлено в залежність від ініціативи прокурора, істотно обмежує реальний та ефективний доступ підозрюваного, обвинуваченого до судового контролю за подальшим позбавленням свободи і цим допускає втручання у зміст прав, гарантованих статтями 29, 55 та 63 Конституції України у їх взаємозв'язку з пунктами 1, 3, 5 частини другої статті 129 Конституції України.

7.1. Конституційний Суд України, вирішуючи цю справу, враховує, що в Україні у зв'язку із триваючою широкомасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України введено воєнний стан (Указ Президента України „Про введення воєнного стану в Україні“ від 24 лютого 2022 року № 64/2022 зі змінами).

Відповідно до частини першої статті 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України; у частині другій цієї статті Основного Закону України визначено можливість установлення окремих обмежень прав і свобод в умовах воєнного або надзвичайного стану, а також зазначено, що права і свободи, зокрема ті, що передбачені статтями 29, 55, 63 Конституції України, не можуть бути обмежені.

В аспекті розгляду цієї справи Конституційний Суд України зазначає, що в другому реченні частини другої статті 64 Конституції України встановлено конституційну межу допустимості обмежень прав і свобод людини і громадянина, перелічених у вказаному реченні, зокрема в умовах воєнного стану: запровадження воєнного стану не є підставою для втручання у зміст та обсяг відповідних прав і свобод у супереч приписам Конституції України, водночас умови воєнного стану можуть бути враховані під час визначення наявності конституційно допустимих підстав для обмеження вказаних прав і свобод та оцінювання допустимої інтенсивності такого втручання загалом.

Отже, можливість законодавчого регулювання, що впливає на реалізацію передбачених у другому реченні частини другої статті 64 Конституції України прав, зокрема в умовах воєнного стану, підлягає оцінюванню з огляду на загальні конституційні стандарти, включно з принципами верховенства права (правовладдя) та домірності, за умови збереження їхньої сутності та недопущення суперечності приписам Конституції України, які *expressis verbis* гарантують відповідний обсяг прав і свобод [абзац четвертий підпункту 8.3 пункту 8 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024].

7.2. Досліджуючи правомірність мети запровадженого оспорюваним приписом Кодексу юридичного регулювання, Конституційний Суд України бере до уваги, що розділ IX¹ Кодексу доповнено статтею 616 згідно із Законом України „Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав“ від 15 березня 2022 року № 2125–IX (далі – Закон № 2125) після запровадження воєнного стану у зв’язку із триваючою широкомасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України. Як зазначено в Пояснювальній записці до проекту Закону України про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його

зміни з інших підстав (реєстр. № 7149), який ухвалено як Закон № 2125, його метою було оперативне доукомплектування Збройних Сил України та інших військових формувань і забезпечення можливості громадянам України виконати конституційний обов'язок щодо захисту Вітчизни.

Ураховуючи наведене, Конституційний Суд України визнає зазначену мету правомірною.

7.3. Конституційний Суд України наголошує, що втручання у сферу конституційних прав і свобод навіть за наявності правомірної мети має відповідати принципу домірності – складникові принципу верховенства права (правовладдя), закріпленого у статті 8 Конституції України, та іншим установленим Конституцією України критеріям допустимості обмежень права особи на свободу й особисту недоторканність, права на судовий захист та права підозрюваного, обвинуваченого, підсудного на захист, що гарантовані статтями 29, 55, частиною другою статті 63 Конституції України, у їх узаємозв'язку з основними засадами судочинства, закріпленими пунктами 1, 3, 5 частини другої статті 129 Конституції України.

Зокрема, для відповідності принципу домірності будь-який запроваджений засіб утручання в конституційні права має бути не лише спрямованим на досягнення правомірної мети, а й придатним, потрібним та домірним у вузькому розумінні (*stricto sensu*) щодо обмеження конституційних прав і свобод.

7.3.1. Конституційний Суд України зазначає, що придатність засобу, який передбачає втручання у конституційні права, як складник принципу домірності означає, зокрема, його здатність сприяти досягненню правомірної мети.

Залучення прокурора як процесуального посередника між підозрюваним, обвинуваченим та слідчим суддею або судом може сприяти забезпеченню контролю за виконанням підозрюваним, обвинуваченим обов'язку з'явитися до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки. У цьому сенсі закріплений оспорюваним приписом Кодексу механізм не позбавлений раціонального зв'язку із визначеною правомірною метою.

Отже, Конституційний Суд України визнає такий засіб придатним для досягнення відповідної правомірної мети.

7.3.2. Конституційний Суд України зазначає, що вимога потреби застосованого державою засобу втручання в права особи як складник принципу домірності означає обов'язок законодавця обирати такі засоби юридичного регулювання, які є найменш обтяжливими для конституційних прав і свобод за умови досягнення правомірної мети.

У цьому контексті Конституційний Суд України звертає увагу на те, що контроль за виконанням ухвали слідчого судді, суду про звільнення підозрюваного, обвинуваченого з-під варти для продовження та/або проходження військової служби може бути забезпечений і без установа бар'єру для доступу підозрюваного, обвинуваченого до суду у вигляді виключної ініціативи сторони обвинувачення – у спосіб надання підозрюваному, обвинуваченому права на безпосереднє звернення до суду з відповідним клопотанням та з обов'язковим залученням прокурора до його розгляду слідчим суддею, судом.

Отже, оспорюваний припис Кодексу не відповідає вимозі потреби, оскільки запроваджує більш обтяжливий для прав і свобод особи засіб за наявності менш інтенсивних альтернатив.

7.3.3. Щодо оцінювання закріпленого оспорюваним приписом Кодексу засобу втручання у права через критерій домірності у вузькому розумінні (*stricto sensu*), який передбачає збалансування конституційно значущого публічного інтересу, що відображений у визнаній правомірною метою відповідного регулювання, та негативних наслідків для прав підозрюваного, обвинуваченого, Конституційний Суд України зазначає, що визнання цього засобу таким, що не відповідає вимозі потреби, означає його невідповідність принципу домірності загалом.

7.4. Водночас Конституційний Суд України вважає за потрібне наголосити, що держава має право встановлювати процесуальні механізми, спрямовані на забезпечення ефективності кримінального провадження та належного виконання судових рішень, проте такі механізми не можуть нівелювати базових гарантій прав особи, яка зазнає найбільш інтенсивного втручання у свої права.

Доступ до правосуддя в особі незалежних і безсторонніх судів Венеційська Комісія визнала одним із безумовних складників верховенства права (правовладдя) [пункт 41 Доповіді про правовладдя, ухваленої Венеційською Комісією на її 86-му пленарному засіданні 25–26 березня 2011 року [CDL-AD(2011)003rev], згідно з яким, зокрема, кожному має бути надана можливість оспорити дії та рішення влади, що не відповідають правам або інтересам особи; заборона такого оспорювання є порушенням правовладдя (§ 53).

Конституційний Суд України також зазначав, що ніхто не може бути обмежений у праві на доступ до правосуддя, яке охоплює можливість особи ініціювати судовий розгляд та брати участь у судовому процесі (абзац сьомий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012); верховенство права (правовладдя), будучи одним з основних принципів демократичного суспільства, передбачає судовий контроль над втручанням у право кожної людини на свободу (абзац чотирнадцятий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004).

Розвиваючи свої юридичні позиції, Конституційний Суд України в аспекті розгляду цієї справи висновує, що право підозрюваного, обвинуваченого на доступ до суду щодо скасування запобіжного заходу не може бути обумовлене попереднім погодженням з боку сторони обвинувачення, оскільки інакше судовий захист утрачає свою конституційну сутність.

Європейський суд з прав людини зазначав, що право на доступ до суду не є абсолютним і може підлягати обмеженням; однак будь-які обмеження цього права не повинні звужувати його до такої міри, щоб було порушено саму його

сутність [рішення у справі *Zubac v. Croatia* від 5 квітня 2018 року (заява № 40160/12), § 78].

У вказаному рішенні Європейського суду з прав людини також зазначено, що „право на доступ до суду зазнає обмеження, коли процесуальні правила перестають слугувати цілям юридичної визначеності та належного здійснення правосуддя й перетворюються на своєрідну перешкоду, яка унеможлиблює розгляд справи заявника компетентним судом“ (§ 98).

Оспорюваний припис Кодексу не змінює загальної процедури розгляду слідчим суддею, судом клопотання прокурора про скасування підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для продовження та/або проходження військової служби, однак фактично унеможлиблює безпосереднє результативне звернення сторони захисту до слідчого судді, суду з відповідним клопотанням. Унаслідок цього слідчий суддя, суд за ініціативою особи, права якої зазнають найбільш інтенсивного втручання з боку держави, позбавлений можливості здійснювати судовий контроль у відповідному питанні, якщо не буде на це згоди прокурора, що є несумісним із засадою верховенства права та з конституційною моделлю правосуддя, у якій суд є незалежним арбітром, а не процесуальним інструментом реалізації дискреції сторони обвинувачення.

На підставі викладеного Конституційний Суд України доходить висновку, що абзац другий частини першої статті 616 Кодексу у взаємозв'язку з абзацом першим частини першої статті 616 Кодексу є таким, що унеможлиблює розгляд слідчим суддею, судом клопотання підозрюваного, обвинуваченого про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для продовження та/або проходження військової служби без згоди на це прокурора, а отже, суперечить частині першій статті 8, частинам першій, другій, п'ятій статті 29, частині першій статті 55, частині другій статті 63, статті 64, пунктам 1, 3, 5 частини другої статті 129 Конституції України.

8. За частиною другою статті 152 Конституції України та статтею 91 Закону України „Про Конституційний Суд України“ закони, інші акти або їх окремі приписи, що визнані неконституційними, утрачають чинність із дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення.

Конституційний Суд України враховує, що визнання абзацу другого частини першої статті 616 Кодексу неконституційним та втрата ним чинності призведуть до виникнення прогалини в нормативному регулюванні щодо суб'єкта звернення до слідчого судді, суду з клопотанням про скасування підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для продовження та/або проходження військової служби. Усунення цієї прогалини та приведення такого регулювання у відповідність до Конституції України та цього Рішення належить до повноважень Верховної Ради України, яка здійснює це у спосіб унесення відповідних змін до Кодексу. За таких обставин негайна втрата чинності абзацом другим частини першої статті 616 Кодексу до внесення змін до Кодексу фактично унеможливила б реалізацію підозрюваним, обвинуваченим права на скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою з підстав, передбачених статтею 616 Кодексу.

Отже, установивши невідповідність Конституції України (неконституційність) абзацу другого частини першої статті 616 Кодексу, Конституційний Суд України вважає за потрібне реалізувати своє повноваження, визначене частиною другою статті 152 Конституції України, та відтермінувати втрату чинності вказаним приписом Кодексу.

Водночас Конституційний Суд України звертає увагу на те, що відтермінування втрати чинності абзацом другим частини першої статті 616 Кодексу означає, що він залишається чинним і підлягає застосуванню до спливу строку щодо втрати чинності, визначеного цим Рішенням.

Ураховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 151¹, 151², 152, 153 Конституції України, на підставі статей 7, 32, 36, 65, 67, 74, 84, 88, 89, 91, 92, 94, 97 Закону України „Про Конституційний Суд України“

Конституційний Суд України**у х в а л и в:**

1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), абзац другий частини першої статті 616 Кримінального процесуального кодексу України.

2. Абзац другий частини першої статті 616 Кримінального процесуального кодексу України, визнаний неконституційним, утрачає чинність через шість місяців із дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у „Віснику Конституційного Суду України“.

**ДРУГИЙ СЕНАТ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

Конституційний Суд України**у х в а л и в:**

1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), абзац другий частини першої статті 616 Кримінального процесуального кодексу України.

2. Абзац другий частини першої статті 616 Кримінального процесуального кодексу України, визнаний неконституційним, утрачає чинність через шість місяців із дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у „Віснику Конституційного Суду України“.

**ДРУГИЙ СЕНАТ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**